

ترجمه فارسی تابوی‌های زبانی فیلم پالپ فیکشن: مقایسه ترجمه دانشجویی و حرفه‌ای

میلاذ مهدیزادخانی* (گروه زبانشناسی انگلیسی، دانشگاه سگد، سگد، مچارستان)

عبداله نوری (گروه زبان انگلیسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران)

فرزانه شکوهمند (گروه زبان انگلیسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران)

چکیده

حوزه آموزش ترجمه در مطالعات ترجمه دیداری‌شنیداری تا حد زیادی توجه پژوهشگران را به خود جلب کرده است، اما پژوهش‌های نسبتاً کمی به راهکارهای ترجمه نمودهای زبان تابو در آموزش ترجمه دیداری‌شنیداری پرداخته‌اند. از این‌رو، در پژوهشی توصیفی، از دانشجویان مترجمی زبان انگلیسی در مقطع کارشناسی خواسته شد فیلم پالپ فیکشن (تارانتینو، ۱۹۹۴) را به زبان اصلی تماشا کنند و سپس متن فیلم را به فارسی ترجمه کنند. به لطف وجود نسخه دبله حرفه‌ای این فیلم، راهکارهای به‌کاررفته توسط دانشجویان در مواجهه با نمودهای زبان تابو با ترجمه حرفه‌ای و رسمی آن قابل مقایسه و بررسی بود. نتایج نشان می‌دهد که شرکت‌کنندگان با حذف اغلب نمودهای زبان تابو مانند ترجمه حرفه‌ای، از راهکارهای ترجمه حرفه‌ای و رسمی ترجمه دیداری‌شنیداری استفاده می‌کنند. هرچند، دومین راهکار استفاده‌شده از نظر میانگین تعداد کاربرد در میان دانشجویان، جانشینی نمود زبان تابو با زبان غیرتابو است، ترجمه رسمی سعی کرده با کاهش اثر نمود زبان تابو، آن را حفظ کند. پیشنهاد می‌شود از آنجایی که ترجمه مؤثر نمودهای زبان تابو می‌تواند نقش مهمی در موفقیت محصولات دیداری‌شنیداری ایفا کند، از نتایج مقاله حاضر برای افزایش آگاهی بیشتر دانشجویان در ترجمه آن‌ها استفاده شود.

کلیدواژه‌ها: زبان تابو، آموزش ترجمه، ترجمه دانشجویی، ترجمه دیداری‌شنیداری، پالپ فیکشن

* نویسنده مسئول milady.mehdizadkhani@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۸/۲۸ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۳/۲۷

۱. مقدمه

آموزش ترجمه یکی از حوزه‌هایی است که در مطالعات ترجمه روز به روز بر اهمیت و توجه به آن افزوده می‌شود. پژوهش‌های مرتبط، به بررسی اهداف و کیفیت برنامه‌های درسی ارائه‌شده در مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا در گرایش‌های مختلف مطالعات ترجمه پرداخته‌اند. با شروع تدریس واحد درسی ترجمه دیداری‌شنیداری در اواخر دهه ۱۹۸۰ و اوایل دهه ۱۹۹۰ (کرزو مرچان، ۲۰۱۹)، این حوزه نیز مورد توجه محققان آموزش ترجمه قرار گرفت. امروزه با توجه به افزایش عرضه و تقاضا در بازار ترجمه دیداری‌شنیداری، علاوه بر ترجمه زیرنویس و دوبله، واحدهای درسی دیگری همچون زیرنویس برای کم/ناشنوایان، توصیف شفاهی، زبان اشاره و زیرنویس‌گذاری زنده به برنامه درسی مطالعات ترجمه و به‌ویژه ترجمه دیداری‌شنیداری در دانشگاه‌های جهان راه پیدا کرده‌اند. اغلب پژوهش‌ها (لرتولا، ۲۰۱۲؛ تالاوان و رودریگز-آراکون، ۲۰۱۴) در این حوزه، استفاده از انواع مختلف ترجمه دیداری‌شنیداری برای آموزش زبان‌های خارجی را بررسی کرده‌اند (دیاس سیتاس، ۲۰۰۸a). پژوهش‌هایی همچون بارتینا و اسپاسا (۲۰۰۵)، ایمهاسر (۲۰۰۹)، اینکالکترا مک‌لاکلین (۲۰۱۲) و مجموعه مقالات چاپ‌شده در کتابی که به همت دیاس سیتاس (۲۰۰۸b) گردآوری شده، به بررسی راهکارهای آموزش انواع مختلف ترجمه دیداری‌شنیداری پرداخته‌اند. با این حال، مطالعات بسیار اندکی به ترجمه نموده‌های زبان تابو در حوزه آموزش ترجمه دیداری‌شنیداری پرداخته است (بوکاریا، ۲۰۱۵؛ رنزتو، ۲۰۱۹؛ اوپلا-کبررا و رودریگز-آراکون، ۲۰۱۸). از طرفی این گونه پژوهش‌ها در بافت آموزش ترجمه در ایران به دلیل وجود هنجارهای اجتماعی‌فرهنگی در ترجمه نموده‌های زبان تابو اهمیتی دوچندان پیدا می‌کند. از این رو، این پژوهش توصیفی در گام نخست به بررسی راهکارهای ترجمه زبان تابوی

فیلم پالپ فیکشن^۱ (تارانتینو، ۱۹۹۴) توسط دانشجویان رشته مترجمی زبان انگلیسی در مقطع کارشناسی دانشگاه زنجان می‌پردازد و این راهکارها را به لطف وجود نسخه دبله حرفه‌ای و رسمی این فیلم، با آن ترجمه مقایسه می‌کند. در گام دوم، این مقاله به مقایسه کمی بین راهکارهای به‌کاررفته توسط دانشجویان و راهکارهای به‌کاررفته در ترجمه حرفه‌ای در برخورد با زبان تابو می‌پردازد؛ به‌طور کلی، این پژوهش سعی دارد به دو سؤال زیر پاسخ دهد:

۱. دانشجویان کارشناسی مترجمی زبان انگلیسی در مقایسه با دبله حرفه‌ای از چه راهکارهایی برای ترجمه نموده‌های زبان تابو استفاده کرده‌اند؟
۲. راهکارهای استفاده شده توسط دانشجویان تا چه میزان به راهکارهای ترجمه حرفه‌ای دیداری‌شنیداری ایران نزدیک است؟

۲. پیشینه پژوهش

۲.۱. آموزش ترجمه دیداری‌شنیداری در ایران

در برنامه آموزشی دوره کارشناسی پیوسته مترجمی زبان انگلیسی در ایران که در سال ۱۳۶۹ تصویب شده، چهار واحد درسی (۲+۲) به آموزش ترجمه دیداری‌شنیداری تحت عنوان «ترجمه نوار و فیلم ۱ و ۲» اختصاص یافته است. هدف از تدریس این دو واحد درسی «آماده‌ساختن دانشجویان ... برای دریافت درس ترجمه شفاهی» است (شورای عالی برنامه‌ریزی، ۱۳۶۹، ص. ۶۲). چگونگی ارائه این درس شبیه به مراحل آمادگی برای ترجمه شفاهی است، به‌طوری که استاد، برای دانشجویان چند نوار فیلم تصویری یا صوتی را پخش می‌کند و دانشجویان در فرصت کمی که دارند باید متن را ترجمه کنند. از این روش کار، این‌طور برداشت می‌شود که دست‌اندرکاران طراحی این درس، آن را به‌عنوان نوعی ترجمه که آموزش

۱. عنوان این فیلم در انگلیسی Pulp Fiction است. در فارسی برخی عنوان «پالپ فیکشن» و برخی «داستان عامه‌پسند» را برای محصول ترجمه خود انتخاب کرده‌اند. از آنجایی که عنوان دبله موجود در بازار برای این مقاله انتخاب شده بود، پالپ فیکشن بود، همین نام در عنوان و متن مقاله آمده است.

آن در ایران روشی ویژه می‌طلبید در نظر نگرفته‌اند. نکته جالب‌تر آنکه در برنامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد مترجمی زبان انگلیسی، واحدی درسی به آموزش این نوع ترجمه اختصاص نیافته است.

با گذشت سال‌ها و افزایش علاقه اساتید و دانشجویان به پژوهش در حوزه ترجمه دیداری شنیداری و همچنین نیاز بیشتر بازار این نوع ترجمه به انواع مختلف آن سبب شده در برنامه بازنگری شده دوره کارشناسی در سال ۱۳۹۶ عنوان واحد درسی «ترجمه نوار و فیلم» به «ترجمه چندرسانه‌ای (دوسویه)» تغییر یابد (شورای تحول و ارتقای علوم انسانی، ۱۳۹۶). علاوه بر این، به نظر می‌رسد اهداف کلی و سرفصل دروس هم‌راستا با انواع مختلف ترجمه دیداری شنیداری و متناسب با نیاز بازار تعریف شده است. همچنین، از آنجایی که دانشگاه‌های مادر در ایران می‌توانند در مقطع کارشناسی ارشد متناسب با نیازهای دانشجویان خود چند واحد درسی ارائه کنند، گروه مطالعات ترجمه دانشگاه فردوسی مشهد دو واحد درسی را به آموزش نظری و عملی ترجمه دیداری شنیداری اختصاص داده است. در زمینه آموزش ترجمه دیداری شنیداری، در ایران در مقایسه با دیگر کشورها پژوهش‌های بسیار اندکی در این زمینه انجام شده است. پروژه‌ای تحقیقاتی در دانشگاه فردوسی مشهد به همت خوش‌سلیقه و عامری از سال ۹۵ در حال انجام است. این پژوهش ترکیبی با استفاده از پرسش‌نامه و تکنیک مصاحبه از سه گروه دانشجویان، اساتید و افراد مشغول به حرفه ترجمه دیداری شنیداری، وضعیت کنونی آموزش این نوع ترجمه را در گروه‌های مختلف مترجمی زبان انگلیسی در دانشگاه‌های ایران ارائه می‌کند و راهکارهایی نیز برای بهبود آن پیشنهاد می‌دهد (خوش‌سلیقه و عامری، ۲۰۱۷). همچنین می‌توان به کار رستگارمقدم تفتی، خوش‌سلیقه و پیشقدم (در دست چاپ) اشاره کرد که دنبال بررسی نقش مثبت کار تیمی در ترجمه برای زیرنویس بودند.

۲.۲. زبان تابو و آموزش ترجمه

زبان تابو به زبان بی‌ادبانه یا اهانت‌آمیز اشاره دارد و تلقی افراد از تابو نیز متفاوت است، چه آنکه زبان تابو فرهنگ‌وابسته است و ممکن است برای برخی از مخاطبان

خوشایند و برای برخی ناخوشایند باشد (اویلا-کبررا، ۲۰۱۵؛ خوش‌سلیقه، عامری و نوروزی، ۱۳۹۸). محدودیت‌های فضایی و زمانی در زیرنویس و محدودیت‌های همگامی در دوبله و البته محدودیت‌های فرهنگی در هر دو شیوه ترجمه محصولات دیداری‌شنیداری، مترجمان را با چالش‌های زیادی مواجه می‌سازد (دیاس سینتاس و ریمایل، ۲۰۰۷؛ چاومه، ۲۰۱۲). از این روست که آموزش به‌کارگیری درست راهکارهای ترجمه این زبان و توجه به محدودیت‌ها و نیز بررسی عملکرد مترجمان پیشین، می‌تواند راهگشای مترجمان نوپا باشد.

پژوهشی در بافت ایران نمی‌توان یافت که به بررسی راهکارهای دانشجویان برای ترجمه زبان تابو در محصولات دیداری و شنیداری پرداخته باشد. در بافت خاج از ایران نیز، بسیار کم به این موضوع پرداخته شده است. والدئون (۲۰۱۵) در اسپانیا به بررسی و مقایسه راهکارهای ترجمه نموده‌های زبان تابو بین دانشجویان رشته زبان انگلیسی و دوبله رسمی پرداخته است. نتایج این پژوهش می‌دهد دانشجویان تمایل دارند میزان اثر نموده‌های زبان تابوهای زبان انگلیسی را در زبان اسپانیایی کاهش دهند، در حالی که نسخه‌های ترجمه دوبله رسمی اثر نموده‌ها را حفظ می‌کنند. هرچند از رشته تحصیلی شرکت‌کنندگان می‌توان فهمید تمرکز این پژوهش بر آموزش زبان دوم بوده، نویسنده پیشنهاد می‌دهد از آنجایی که به دانشجویان معمولاً در مورد زبان تابو آموزشی داده نمی‌شود، باید آگاهی آن‌ها را برای استفاده از این نوع نموده‌های زبانی در بافت مناسب افزایش داد.

بوکاریا (۲۰۱۵) در پژوهشی که در محیط کلاس آموزش زیرنویس با دانشجویان کارشناسی ارشد ترجمه، به‌صورت کیفی انجام داده است، به بررسی راهکارهای ترجمه نموده‌های زبان تابوی انگلیسی در زبان ایتالیایی همچون شوخی‌های مربوط به اندام‌های تناسلی، نژادی و دین می‌پردازد. این پژوهش هم نشان می‌دهد که هرچند، به‌طور کلی دانشجویان در مرحله اول با تماشای سریال انتخاب‌شده برای ترجمه، نموده‌های زبان تابو را شناسایی می‌کنند و تصمیم می‌گیرند با راهکارهای مختلف

آن‌ها را کم اثر کنند، اکثر دانشجویان به دلایل دانش کم واژگانی و ناآگاهی در مورد ترجمه زبان تابو نتوانستند به آن جامعه عمل بپوشانند.

رنزتو (۲۰۱۹) با هدف افزایش آگاهی از وجود نمودهای جنسیت در زبان و توجه به آن‌ها در ترجمه، آگاهی، توان و عملکرد دانشجویان کارشناسی و ارشد مطالعات ترجمه را در برخورد با زبان هم‌جنس‌گرایانه در دوبله از انگلیسی به ایتالیایی به چالش می‌کشد. نتیجه این پژوهش، بی‌توجهی دانشجویان به دستکاری‌های نمودهای زبانی در دیالوگ‌های هم‌جنس‌گرایانه را نشان می‌دهد و لزوم توجه به ویژگی‌های زبان هم‌جنس‌گرایی و تأثیرات ایدئولوژیکی محتمل در فرایند ترجمه. در بافت اسپانیا نیز اوپلا-کبررا و رودریگز-آراکون (۲۰۱۸) تلاش کرده‌اند ببینند دانشجویان مطالعات زبان انگلیسی که واحدی هم با عنوان ترجمه اسپانیایی-انگلیسی گذرانده‌اند، نمودهای زبان تابو را به چگونه به این دو زبان ترجمه می‌کنند. نتایج این پژوهش هم نشان داد که دانشجویان در ترجمه تمایل دارند به متن اصلی وفادار باشند. با این حال، نمونه‌هایی از توهین به مقدسات یافتند که دانشجویان از حفظ آن‌ها برای احترام به بینندگان خودداری کرده‌اند.

در پژوهش حاضر، نویسندگان به بررسی راهکارهای ترجمه زبان تابو توسط دانشجویان رشته مترجمی زبان انگلیسی در مقطع کارشناسی می‌پردازد و این راهکارها را به لطف وجود نسخه دوبله حرفه‌ای و رسمی این فیلم، با آن مقایسه می‌کند. همچنین، این مقاله به مقایسه کمی بین راهکارهای به‌کار رفته توسط دانشجویان و راهکارهای حرفه‌ای در برخورد با زبان تابو می‌پردازد.

۳. روش پژوهش

از آنجایی که ممکن است واژه‌ای به «دلایلی فرهنگی، تاریخی، سیاسی، دینی یا اجتماعی» (شریفی و دارچینیان، ۱۳۸۸، ص. ۱۳۱) در زبان و بافتی تابو باشد و در زبان و بافت دیگر نباشد نیاز به چارچوبی نظری در زبان فارسی برای پیدا کردن تابوها در ترجمه است. از این رو، پژوهش‌هایی که قبلاً در این زمینه انجام شده است (مانند خوش‌سلیقه و عامری، ۲۰۱۴ و ۲۰۱۶؛ عامری و قاضی‌زاده، ۲۰۱۵؛ کنویسی،

عمر و دقیق، ۲۰۱۶؛ خوش‌سلیقه، عامری و مهدیزادخانی، ۲۰۱۸) از دستورالعمل‌های وزارت فرهنگ و ارشاد جمهوری اسلامی ایران برای نشر محصولات فرهنگی مانند فیلم و کتاب استفاده کرده‌اند.^۱ به عبارتی، اگر واژه‌ای یا عبارتی در تضاد با این دستورالعمل‌ها باشد، تابو محسوب خواهد شد. همچنین اخیراً برخی پژوهش‌ها از تقسیم‌بندی نمود زبانی تابو در پژوهش شریفی و دارچینیان (۱۳۸۸) استفاده کرده‌اند که به مواردی مانند واژه‌های مرتبط با روابط خصوصی زن و مرد، دختر و پسر قبل از ازدواج و اندام‌های تناسلی و واژه‌های قبیح و بی‌ادبانه اشاره دارد. ذکر این نکته ضروری است که هرچند چارچوب نظری فوق و دستورالعمل وزارت فرهنگ برای یافتن زبان تابو در زبان فارسی مناسب به نظر می‌رسد، برای جلوگیری از اعمال سلیقه در انتخاب تابوها و در نتیجه افزایش دقت و اعتبار پژوهش، از سه دانش‌آموخته کارشناسی ارشد در رشته زبان انگلیسی، پس از ارائه توضیحات کلی در مورد نمود زبان تابو، خواسته شد نظرشان را در مورد هر تابوی یافته‌شده بیان کنند. سپس هر مورد نمود زبان تابو که دو نفر بر آن اتفاق نظر داشتند به‌عنوان نمود زبان تابو در زبان انگلیسی و فارسی تعیین شد.

پس از در نظر گرفتن چارچوب نظری و عملی برای یافتن نمود زبان تابو در زبان فارسی، پژوهشگران نیازمند چارچوبی برای راهکارهای استفاده‌شده در مواجهه با این زبان در ترجمه دیداری‌شنیداری بودند. برخی پژوهش‌ها پس از بررسی و مقایسه ترجمه‌ها در بافت‌های متفاوت مانند دوبله حرفه‌ای و زیرنویس غیرحرفه‌ای راهکارهای ترجمه‌شده را نام‌گذاری و گروه‌بندی کرده‌اند. در این مقاله از تقسیم‌بندی خوش‌سلیقه و همکاران (۲۰۱۸) که در بافت زیرنویس غیرحرفه‌ای انجام شده، استفاده شد؛ زیرا این تقسیم‌بندی به نظر می‌رسد تمام راهکارهای ممکن در مواجهه با زبان تابو را شامل می‌شود. ناگفته نماند که از این چارچوب به‌عنوان تقسیم‌بندی پایه استفاده شده و تلاش شده علاوه بر این تقسیم‌بندی، به مواردی خارج از این چارچوب که احتمالاً دانشجویان تشخیص داده‌اند، توجه شود. این تقسیم‌بندی عبارت است از:

1. <https://www.farhang.gov.ir/fa/intro/rules>

۱. حذف نمود زبان تابو در زبان فارسی؛ ۲. جانشینی تابو به واژه یا عبارتی که تابو در زبان فارسی حساب نمی‌شود؛ ۳. حفظ نمود تابو؛ ۴. کاهش اثر تابو در زبان فارسی و ۵. افزایش اثر تابو در زبان فارسی یا ترجمه غیرتابو به تابو. به دو دلیل از فیلم پالپ فیکشن (تارانتینو، ۱۹۹۴) برای این پژوهش استفاده شد. اول اینکه نمودهای زبان تابوی نسبتاً زیادی در این فیلم استفاده شده است و دوم اینکه ترجمه و دوبله رسمی و حرفه‌ای این فیلم برای شناخت هنجارهای حرفه‌ای و رسمی در این حوزه وجود دارد. از آنجایی که در ترجمه دوبله این گونه فیلم‌ها، افرادی دیگر غیر از مترجم یا مترجمان همچون دوبلور، ویراستار و مدیر دوبلاژ نقش دارند و کاری حرفه‌ای انجام می‌دهند، نمونه‌های این نسخه با نام ترجمه رسمی یا ترجمه حرفه‌ای ذکر شده‌اند.

در این پژوهش ۱۵ دانشجوی کارشناسی مترجمی زبان انگلیسی در ترم هفتم متشکل از ۴ مرد و ۱۱ زن شرکت کردند. روند کار به این شکل بود که در جلسه آخر کلاس درس «ترجمه نوار و فیلم» از آن‌ها خواسته شد تا فیلم پالپ فیکشن (تارانتینو، ۱۹۹۴) را به زبان اصلی (انگلیسی) تماشا کنند. پس از اتمام ترجمه، دانشجویان پذیرفتند ترجمه آن‌ها بدون نام برای اهداف این پژوهش استفاده شود. همچنین لازم به یادآوری است که این واحد درسی براساس برنامه آموزشی دوره کارشناسی پیوسته مترجمی زبان انگلیسی موجود که در سال ۱۳۶۹ طراحی و ملزم به رعایت شده، تدریس شده است. در راستای امتحان پایان‌ترم این واحد درسی، به آن‌ها یک ماه مهلت داده شد تا متن فیلم را به گونه‌ای به زبان فارسی ترجمه کنند که قابل نشر باشد. ذکر این نکته ضروری است که با توجه به محدودیت‌های اجتماعی فرهنگی در کلاس درس دانشگاه، فیلمی که دانشجویان تماشا کردند و در اختیار آنان قرار گرفت همان نسخه استفاده‌شده برای ترجمه حرفه‌ای بود که قسمت‌های از فیلم سانسور شده بود.

۴. نتایج

در قسمت اول این بخش به بررسی و مقایسه کیفی نمونه‌های ترجمه‌شده تابو در تقسیم‌بندی راهکارها (برگرفته از خوش‌سلیقه و همکاران، ۲۰۱۸) توسط دانشجویان و ترجمه حرفه‌ای پرداخته شده از جمله: ۱. حذف نمود زبان تابو در زبان فارسی؛ ۲. جانشینی تابو به واژه یا عبارتی که تابو در زبان فارسی حساب نمی‌شود؛ ۳. حفظ نمود تابو؛ ۴. کاهش اثر تابو در زبان فارسی و ۵. افزایش اثر تابو در زبان فارسی یا ترجمه غیرتابو به تابو. بخش دوم به مقایسه کمی راهکارها بین دانشجویان و ترجمه رسمی اختصاص دارد.

۴. ۱. مقایسه و بررسی کیفی راهکارها

۴. ۱. ۱. حذف

اکثر دانشجویان از راهکار حذف به میزان نسبتاً زیادی برای ترجمه زبان تابو استفاده کردند. این راهکار اغلب برای ترجمه عباراتی که کلمات f*** و s*** در آن‌ها به کار رفته بود، استفاده شده است. مثلاً در جدول ۱ وقتی شخصیت فیلم، ریگو با یولاند، در مورد دستبرد زدن به مغازه‌ای صحبت می‌کند، از کلمه f***ing برای magnum استفاده می‌کند که نوعی تأکید را نشان می‌دهد. بیشتر دانشجویان نمود زبان تابو را حذف کردند و تعدادی نیز آن را به تابوی مستقیم در زبان فارسی ترجمه کردند که بدیهی است در مجرای ترجمه رسمی قابل انتشار نیست. این در حالی است که دوبله رسمی از عبارت «بی‌پدر» برای تفنگ مگنوم که چیزی بدون جان است، استفاده کرده و اثر تابو در زبان فارسی را کاهش داده است.

جدول ۱. نمونه‌ای از راهکار حذف نمود زبان تابو در زبان فارسی (29:2)

You got Grandpa Irving sitting behind the counter with a f***ing Magnum in his hand.	دانشجوی ۸: پدربزرگ نشسته پشت صندوق با یه تفنگ مگنوم تو دستش
	ترجمه رسمی: پدربزرگ یزقال پشت دخل نشسته و یه مگنوم بی پدر هم دستشه

نمونه دیگر، استفاده از فعل f*** در معنای اصلی خود است؛ در جدول ۲، وقتی وینسونت راجع به اتفاقی درباره زن مارسلوس والس از وینفیلد می پرسد، بیشتر دانشجویان این عبارت سؤالی را حذف کرده‌ند و تعدادی نیز با راهکار جانشینی آن را ترجمه کرده‌اند. ترجمه رسمی در این مورد نیز با کاهش اثر تابو آن عبارت سؤالی را ترجمه کرده است.

جدول ۲. نمونه‌ای دیگر از راهکار حذف نمود زبان تابو در زبان فارسی (10':23')

So what he'd do? F*** her?	دانشجوی ۱۰: خب چیکار کرد؟
	ترجمه رسمی: مسئله ناموسی بوده؟

۴. ۱. ۲. جانشینی

از نظر میانگین تعداد کاربرد، جانشینی دومین راهکاری است که دانشجویان برای ترجمه زبان تابو استفاده کرده‌اند. در این راهکار، دانشجویان نمود زبان تابو در زبان انگلیسی را به نمودی غیر زبان تابو در زبان فارسی بر گردانده‌اند. مثلاً در جدول ۳، اصطلاح give a f*** را که چند بار در فیلم تکرار شده، اکثر دانشجویان به عبارت «اهمیت داشتن» ترجمه کرده‌اند. ترجمه رسمی نیز از این عبارت برای اصطلاح انگلیسی استفاده کرده است و در جایی نیز به اصطلاح فارسی «کک گزدین» ترجمه کرده است.

جدول ۳. نمونه‌ای از راهکار جانشینی نمود زبان تابو در زبان فارسی (03':29')

Manager, he don't give a f***.	دانشجوی ۱: مدیر، واسش اهمیت نداره
	ترجمه رسمی: صاحبه، ککشم نمیگزه

نمونه دیگر به صحنه‌ای از فیلم مربوط می‌شود که وینفیلد سارق مواد مخدر را کتک می‌زند و او را تهدید می‌کند. در دیالوگ وینفیلد، دو مورد نمود زبان تابو، کلمه s*** و اصطلاح your a** ain't talkin' your way دیده می‌شود. اکثر دانشجویان

این نمونه‌های زبان تابو را حذف کردند و تعدادی نیز همانند ترجمه رسمی راهکار جانشینی را به کار برده‌اند.

جدول ۴. نمونه‌ای دیگر از راهکار جانشینی نمود زبان تابو در زبان فارسی (”21:18”)

My name's Pitt, and your a** ain't talkin' your way outta this s***	دانشجوی ۲: اسم من پیته و نمیتونی با دغلقاری از این مخمسه فرار کنی
	ترجمه رسمی: اسمم پیته و زبون‌بازی هم مشکلاتت رو حل نمیکنه

۴. ۱. ۳. حفظ

حفظ اثر زبان تابو در زبان فارسی سومین راهکار از نظر میانگین تعداد کاربرد در میان دانشجویان است. در این راهکار، نمود زبان تابو با همان میزان اثر در زبان انگلیسی با ترجمه معادل در زبان فارسی برگردانده می‌شود. برخی از دانشجویان از این راهکار برای ترجمه تعدادی از کلمات تابو همچون girl/boyfriend ، motherf***er و liquor stores استفاده کردند. نکته جالب این است که در دوبله رسمی، سومین مورد یعنی liquor store همان نمود زبان تابو «مشروب‌فروشی» ترجمه شده است. موارد دیگر با راهکار جانشینی یا کاهش اثر زبان تابو همچون «عیال» و «نامزد»، «پدرسوخته» و «کثافت» ترجمه شده‌اند.

۴. ۱. ۴. کاهش اثر تابو

در این راهکار، میزان اثر نمود زبان تابو در زبان فارسی کاهش می‌یابد. در صحنه‌ای از فیلم که وینفیلد دوباره سارق مواد مخدر را کتک می‌زند، با او در مورد مارسلوس والس صحبت می‌کند. تعداد اندکی از دانشجویان همانند ترجمه رسمی از راهکار کاهش اثر برای نمونه‌های زبان تابوی این دیالوگ استفاده کرده‌اند.

جدول ۵. نمونه‌ای از راهکار کاهش اثر نمود زبان تابو در زبان فارسی (19':41")

<p>-Does he look like a b****? -No -then why you tryin' to f*** him like a b****? You tried to f*** him. -No, no. -But Marsellus Wallace don't like to be F****ed by anybody except Mrs. Wallace.</p>	<p>دانشجوی ۱۳: احمق به نظر می‌رسه؟ - نه - پس چرا فکر کردی احمق هستش؟ -... (حذف) - نه، نه. - ولی هیچکس فکر نمیکنه که مارسلوس والاس احمق هستش</p>
	<p>ترجمه رسمی: - به نظرت شبیه الاغه؟ -نه -پس چرا فکر کردی میتونی سوارش بشی؟ فکر کردی الاغه میتونی سوارش بشی. -نه اصلاً -ولی مارسلوس والاس به هیچکس سواری نمی‌ده جز خانوم والاس.</p>

نمونه‌ای دیگر از این راهکار به مکالمه بین وینفیلد و بیبی در مورد ماساژ پا مربوط می‌شود. تعدادی از دانشجویان نیز مانند ترجمه رسمی اثر نموده‌های زبان تابو را در این مکالمه کاهش داده یا آن را حذف کرده‌اند.

جدول ۶. نمونه‌ای دیگر از کاهش اثر تابو در زبان فارسی (12':12")

<p>-Would you give a guy a foot massage? -F*** you! -You give them a lot? -F*** you! -You know, I'm kind of tired. I could use a foot massage.</p>	<p>دانشجوی ۲: - پاهای یه نفر رو ماساژ میدی؟ - گندت بزنه - خیلی از این کارها کردی؟ --- (حذف) - میدونی الان کمی خستم، میتونی پاهام رو ماساژ بدی؟</p>
	<p>ترجمه رسمی: - ممکنه پای منم ماساژ بدی؟</p>

	- برو بچه پررو. - تو که گفتی استادی - فکت رو میارم پایین‌ها. - راستش الان هیچی مثل ماساژ پا بهم حال نمی‌ده.
--	--

۴. ۱. ۵. افزایش اثر تابو

آخرین راهکاری که تعداد بسیار اندکی از دانشجویان در مواجهه با نمود زبان تابو به‌کار برده‌اند، افزایش اثر نمود زبان تابو در زبان فارسی است. در این راهکار، مترجم نمود زبان تابو یا غیر تابو در زبان انگلیسی را که اثر کمی دارد به معادل نمود زبان تابو یا با معادلی با اثر بیشتر ترجمه می‌کند. نمونه‌ای از این راهکار در ترجمه رسمی یافت نشد. نمونه‌ای جالب از این راهکار میان دانشجویان را می‌توان در عبارت *you sound like a duck* پیدا کرد که به‌نظر می‌رسد دانشجوی ۸ کلمه *duck* را با نمود زبان تابو *d**** اشتباه گرفته است و آن را «احمق» ترجمه کرده است.

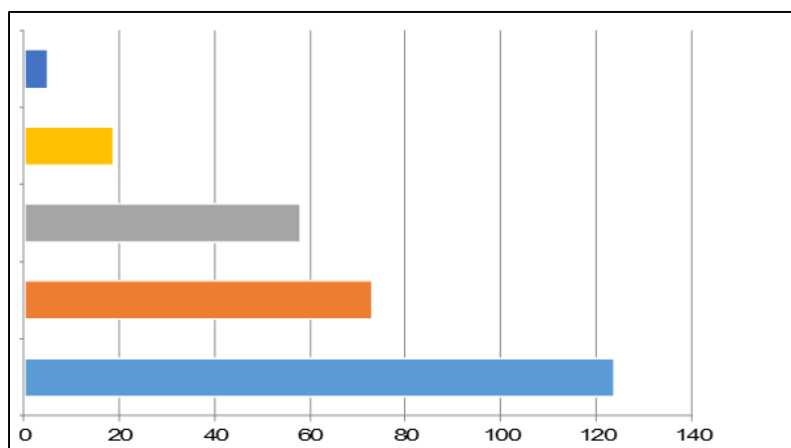
جدول ۷. نمونه‌ای از راهکار افزایش اثر نمود زبان تابو در زبان فارسی (00':48")

- You sound like a duck	دانشجوی ۸: احمق به‌نظر می‌رسی.
	ترجمه رسمی: شبه اردکی

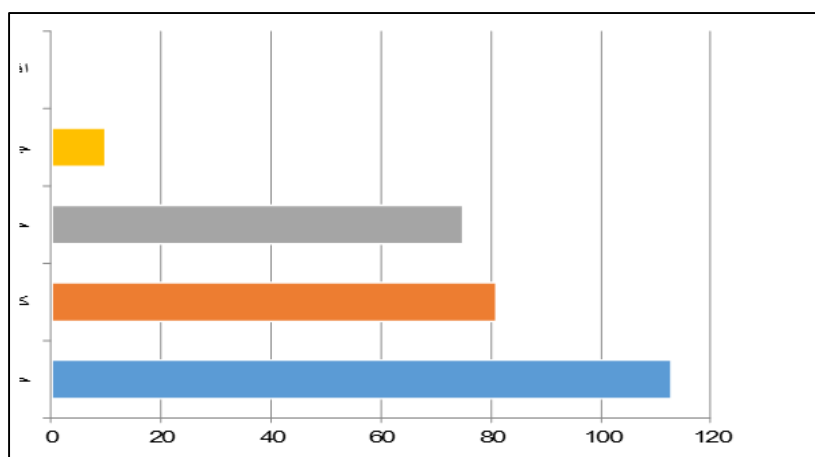
۴. ۲. مقایسه کمی راهکارها

همان‌طور که در نمودار ۱ و ۲ مشاهده می‌شود، از ۲۷۹ نمود زبان تابوی یافت‌شده در فیلم، پرتکرارترین راهکار به‌کاررفته توسط دانشجویان با ۱۲۴ مورد، حذف تابو است. از نظر تعداد کاربرد، راهکارهای دیگری مانند جانشینی، حفظ، کاهش اثر تابو و افزایش اثر به‌ترتیب با ۷۳، ۵۸، ۱۹ و ۵ مورد در رتبه‌های بعدی‌اند. همچنین با بررسی راهکارهای به‌کاررفته در دوبله رسمی، از ۲۷۹ مورد تابو، راهکار

حذف با ۱۱۳ مورد بیشترین راهکار استفاده شده است. راهکارهای دیگر از جمله کاهش اثر تابو، حفظ و جانشینی به ترتیب با ۸۱، ۷۵ و ۱۰ مورد هستند.

نمودار ۱. میانگین تعداد راهکارهای به کاررفته در بین دانشجویان

نمودار ۲. تعداد راهکارهای به کاررفته در ترجمه رسمی

۴. بحث و نتیجه گیری

از آنجایی که ترجمه مؤثر و مناسب نموده‌های زبان تابو می‌تواند نقش مهمی در موفقیت محصولات دیداری-شنیداری ایفا کند، این پژوهش به بررسی و مقایسه راهکارهای به کاررفته برای ترجمه این نمودها توسط گروهی از دانشجویان مترجمی

زبان انگلیسی و ترجمه حرفه‌ای موجود در بازار می‌پردازد. به نظر می‌رسد شرکت‌کنندگان با حذف تابوها در ترجمه، از هنجارهای رسمی ترجمه دیداری‌شنیداری در ایران پیروی می‌کنند. محتمل‌ترین دلیل استفاده دانشجویان از راهکارهای ترجمه رسمی را می‌توان تأثیر آموزش واحدهای درسی در ارتباط با نظریه‌های مطالعات ترجمه دانست که دانشجویان را با هنجارها آشنا کرده است. همچنین بالا بودن آگاهی فرهنگی دانشجویان از جامعه ایران نیز می‌تواند دلیلی دیگر بر انتخاب نسبتاً بالای راهکارهای حذف، جانشینی و کاهش اثر تابو باشد (اوپلا-کبررا و رودریگز-آراکون، ۲۰۱۸) را به‌طور کلی از بین برده‌ند، در حالی که ترجمه رسمی از راهکار کاهش اثر تابو استفاده کرده است؛ تجربه و دانش واژگانی بیشتر را می‌توان دلیلی بر این تفاوت دانست (بوکاریا، ۲۰۱۵). همچنین وجود میانگین پنج مورد راهکار افزایش اثر نمود زبان تابو در زبان فارسی قابل توجه است. شاید بتوان دلیل آن را در بافت زیرنویس غیرحرفه‌ای، کم‌توجهی، دانش زبانی اندک و همچنین درک نادرست مترجمان و زیرنویس‌گذاران حرفه‌ای از بافت فیلم دانست. چه اینکه همین ویژگی‌ها برای زیرنویس‌های غیرحرفه‌ای در ایران ذکر شده‌اند (مانند: خوش‌سلیقه و فاضلی حق‌پناه، ۱۳۹۵؛ فاضلی حق‌پناه و خوش‌سلیقه، ۱۳۹۷؛ خوش‌سلیقه و همکاران، ۲۰۱۸).

به‌طور کلی نتایج نشان می‌دهد دانشجویان نسبتاً با راهکارهای استفاده شده ترجمه رسمی در مورد برگرداندن زبان تابو در ترجمه دیداری‌شنیداری آشنایند و آن‌ها را در ترجمه خود رعایت می‌کنند؛ اما پیشنهاد می‌شود مدرسان این حوزه با مقایسه ترجمه‌های رسمی تابوها سطح واژگانی و دانش کاربردشناسی آن‌ها را افزایش دهند و برای ورود به بازار این نوع ترجمه آماده‌تر کنند. بوکاریا (۲۰۱۵) خاطر نشان می‌کند اخلاق در موضوع آموزش روش‌های ترجمه نموده‌های زبان تابو نقش مهمی ایفا می‌کند و باید مورد توجه قرار گیرد و هرچند مجراهای ترجمه رسمی نیازمند حذف و کاهش اثر نموده‌های زبان تابو است، نباید دانشجویان را وادار به استفاده از این گونه راهکارها کرد و اساتید از آموزش تجویزی هنجارها در ترجمه

نمودهای زبان تابو دوری کنند. از این رو، پیشنهاد می‌کند با آموزش گزینه‌های ممکن در ترجمه از دانشجویان بخواهند متناسب با موقعیت و با در نظر گرفتن ترجمه برای بینندگان و سرویس‌های متفاوت رسانه‌های ترجمه دیداری شنیداری، اقدام به ترجمه کنند. به نظر می‌رسد کاربرد این پیشنهاد مناسب بافت ایران باشد؛ به‌طور کلی از آنجایی که محصولات تصویری صدا و سیما برای عموم مردم تولید می‌شود، مترجمان و حتی فیلم‌نویسان داخل ایران تمایل دارند، نسبت به محصولات تصویری خانگی که بینندگان کمتر و خاص خود دارد، از نمودهای زبان تابو بسیار کمتری استفاده می‌کنند. همچنین با توجه به تفاوت‌هایی که بین مجرای رسمی و غیررسمی محصولات تصویری در ایران وجود دارد، توصیه می‌شود پژوهشگران در پژوهش‌های خود تمایزهای بین این دو مجرای ترجمه را لحاظ کنند؛ هرچند که در مواردی صدا و سیما از محصولات تصویری خانگی استفاده می‌کند. در رویکردی تجویزی نیز، دیاس سینتاس و رمائل (۲۰۰۷) اشاره می‌کنند که مترجمان در مواجهه با نمودهای زبان تابو می‌بایست در مرحله اول تأثیر نمود زبان تابو را در زبان مقصد شناسایی کنند و سپس آن را متناسب با شاخص‌های فرهنگی زبان مقصد ترجمه کنند. با توجه به اینکه مقاله حاضر از اولین پژوهش‌ها در این حوزه محسوب می‌شود، پژوهشگران علاقه‌مند به این موضوع می‌توانند از پیشنهادهای زیر برای انجام مطالعات آتی استفاده کنند.

الف) در مطالعات بعدی پژوهشگران می‌توانند از متون و صحنه‌های کوتاه‌تر فیلم و همچنین نرم‌افزارهای کی‌لاگر^۱ برای ترجمه استفاده کنند. این نوع نرم‌افزارها به پژوهشگران کمک می‌کند بتوانند بخش‌هایی را که دانشجویان وقت بیشتری برای ترجمه صرف کرده‌اند یا اصلاحاتی انجام داده‌اند، بررسی کنند. ذکر این نکته ضروری است که متن و صحنه‌های فیلم باید به‌گونه‌ای انتخاب شود که بافت مناسب برای ترجمه را فراهم کند.

1. Keylogger

ب) با به‌کارگیری تکنیک مصاحبه می‌توان نظر دانشجویان در مورد به‌کارگیری راهکارهای مختلف ترجمه نموده‌های زبان تابو و دلایل انتخاب آن‌ها را جویا شد.

ج) از رویکردی رویکرد اجتماعی‌کارکردی^۱ استفاده شود؛ با مقایسه و جمع‌آوری اطلاعات بیشتر در مورد دانشجویان مانند محل زندگی، جنسیت، سن و سابقه ترجمه می‌توان تأثیر تفاوت‌های فردی^۲ را در ترجمه نموده‌های زبان تابو بررسی کرد. نتایج مطالعات پیشنهادی بالا (الف، ب و ج) می‌تواند درک نسبتاً درستی از موضوع خودسانسوری^۳ (آلن و باربیچ، ۲۰۰۶) دانشجویان در ترجمه محصولات دیداری‌شنیداری به دست دهد.

د) همان‌طور که در بخش روش پژوهش ذکر شد، در این پژوهش، واحد درسی ترجمه نوار و فیلم هم‌راستا با اهداف برنامه آموزشی دوره قدیمی کارشناسی پیوسته مترجمی زبان انگلیسی (طراحی شده در سال ۱۳۶۹) تدریس شد. پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های بعدی از نسخه بازنگری شده این برنامه آموزشی (طراحی شده در سال ۱۳۹۶) برای تدریس استفاده شود و علاوه بر توجه به راهکارهای ترجمه زبان تابو، می‌توان شیوه ترجمه اصطلاحات زبان گفتار و سبک و سیاق کلام را بررسی کرد. همچنین از آنجایی که هنجارهای رسمی ترجمه با گذشت زمان و رویکرد نهاد نظارت تغییر می‌کند (توری، ۲۰۱۲)، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های بعدی از نسخه‌های رسمی جدیدتر و به‌روزتر استفاده شود. علاوه بر این پیشنهاد می‌شود پس از آموزش نظری و عملی انواع مختلف ترجمه دیداری‌شنیداری از جمله زیرنویس، با استفاده از مدل‌های ارزیابی کیفیت ترجمه همچون پدرسین (۲۰۱۷ و ۲۰۱۹)، کیفیت ترجمه زیرنویس دانشجویان با نسخه‌های زیرنویس رسمی و حرفه‌ای بررسی و مقایسه شود.

-
1. sociopragmatic
 2. individual differences
 3. self-censorship

کتابنامه

- خوش سلیقه، م.، عامری، س.، و نوروزی، ع. (۱۳۹۷). ترجمه دیداری شنیداری: مفاهیم و اصطلاحات. مشهد: انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد.
- خوش سلیقه، م.، و فاضلی حق پناه، ا. (۱۳۹۵). فرایند و ویژگی های زیرنویس غیر حرفه ای در ایران. *مطالعات زبان و ترجمه*، ۴۹(۲)، ۶۷-۹۵.
- رستگار مقدم تفتی، م.، خوش سلیقه، م.، و پیش قدم، ر. (در دست چاپ). بررسی ارتباط آموزش زیرنویس برنامه های دیداری شنیداری و دیدگاه دانشجویان زبان به مهارت های کار تیمی. *جستارهای زبانی*.
- شریفی، ش و دارچینیان، ف (۱۳۸۸). بررسی نمود زبان تابو در ترجمه به فارسی و پیامدهای آن. *مجله تخصصی زبان شناسی و گویش های خراسان*، ۱(۱)، ۱۲۷-۱۴۱.
- شورای تحول و ارتقای علوم انسانی. (۱۳۹۶). برنامه درسی بازننگری شده دوره: کارشناسی پیوسته رشته مترجمی زبان انگلیسی. برگرفته از:
http://hes.msrt.ir/uploads/T_Education/1524306471_1.pdf
- شورای عالی برنامه ریزی. (۱۳۶۹). مشخصات کلی، برنامه و سرفصل دروس دوره کارشناسی پیوسته مترجمی زبان انگلیسی. برگرفته از:
http://hes.msrt.ir/uploads/T_Education/Educ_6461_0.pdf
- فاضلی حق پناه، ا.، و خوش سلیقه، م. (۱۳۹۷). انگیزه ها و دلایل طرفدار زیرنویسی فیلم ها و سریال های کره ای. *مطالعات زبان و ترجمه*، ۵۱(۴)، ۱-۲۰.
- Allan, K., & Burrige, K. (2006). *Forbidden words: Taboo and the censoring of language*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Ameri, S., & Ghazizadeh, K. (2015). A norm-based analysis of swearing rendition in professional dubbing and non-professional subtitling from English into Persian. *Iranian Journal of Research in English Language Teaching*, 2(2), 78–96.
- Ávila-Cabrera, J. J. (2015). An account of the subtitling of offensive and taboo language in Tarantino's screenplays. *Sendebare*, 26, 37–56.
- Ávila-Cabrera, J. J., & Rodríguez Arancón, P. (2018). The OFFTATLED project: Offensive and taboo exchanges subtitled by online university students. *Encuentro*, 27, 204–219.
- Bartrina, F. and E. Espasa (2005). Audiovisual translation. In M. Tennent (Ed.), *Training for the new millennium* (pp. 83–100). Amsterdam, Netherlands: John Benjamins.
- Bucaria, C. (2015). "I didn't think it was appropriate": Considerations on taboo humour in the subtitling classroom. In R. Antonini & C. Bucaria (Eds.), *Non-*

- professional interpreting and translation in the media (pp. 67–88). Wien, Austria: Peterlang.
- Cerezo Merchán, B. (2019). Audiovisual translator training. In L. Pérez-González (Ed.), *The Routledge handbook of audiovisual translation* (pp. 468–82). London, England: Routledge.
- Chaume, F. (2012). *Audiovisual translation: Dubbing*. Manchester, England: St. Jerome.
- Díaz Cintas, J. (2008a). Teaching and learning to subtitle in an academic environment. In J. Díaz Cintas (Ed.), *The didactics of audiovisual translation* (pp. 89–103). Amsterdam, Netherlands: John Benjamins.
- Díaz Cintas, J. (Ed.). (2008b). *The didactics of audiovisual translation*. Amsterdam, Netherlands: John Benjamins.
- Díaz Cintas, J., & Remael, A. (2007). *Audiovisual translation: Subtitling*. Abingdon, England: Routledge.
- Díaz Cintas, J., & Remael, A. (2007). *Audiovisual translation: Subtitling*. Manchester: St. Jerome.
- Imhauser, C. (2009). The pedagogy of subtitling. In G. C. F. Fong & K. K. L. Au (Eds.), *Dubbing and subtitling in a world context* (pp. 231–242). Hong Kong, China: The Chinese University Press
- Incalcaterra McLoughlin, L. (2012). Subtitling and the didactics of translation. In S. Hubscher-Davidson & M. Borodo (Eds.), *Global trends in translator and interpreter training: Mediation and Culture* (pp. 127–43). London, England: Continuum Books.
- Kenevisi, M. S., Omar, H. C., & Daghigh, A. J. (2016). Manipulation in dubbing: The translation of English-language films into Persian. *Altre Modernità*, 15, 201–214.
- Khoshsaligheh, M., & Ameri, S. (2014). Translation of taboos in dubbed American crime movies into Persian. *T&I REVIEW*, 4, 25–50.
- Khoshsaligheh, M., & Ameri, S. (2016). Ideological considerations and practice in official dubbing in Iran. *Altre Modernità*, 15, 232–250.
- Khoshsaligheh, M., & Ameri, S. (2017, October). Didactics of audiovisual translation in Iran. Paper presented at the First National Conference on Interdisciplinary Approaches to Translation Education, Tehran, Iran.
- Khoshsaligheh, M., Ameri, S. & Mehdizadkhani M. (2018). A socio-cultural study of taboo rendition in Persian fansubbing: An issue of resistance. *Language and Intercultural Communication*, 18(6), 663–80.
- Lertola, J. (2012). The effect of the subtitling task on vocabulary learning. In A. Pym and D. Orrego-Carmona (Eds.), *Translation research projects 4* (pp.61–70). Tarragona, Spain: Intercultural Studies Group.
- Pedersen, J. (2017). The FAR model: Assessing quality in interlingual subtitling. *JoSTrans*, (28), 210–229.
- Pedersen, J. (2019). Fansubbing in subtitling land: An investigation into the nature of fansubs in Sweden, *Target* 31(1), 50–76.

- Ranzato, I. (2019). Gayspeak in the Translation Classroom. In M. de Marco (Ed.), *Gender approaches in the translation classroom* (pp. 103-126). Basingstoke, England: Palgrave.
- Talaván, N., & Rodríguez-Arancón, P. (2014). The use of reverse subtitling as an online collaborative language learning tool. *The Interpreter and Translator Trainer*, 8(1), 84-101.
- Toury, G. (2012 [1995]). *Descriptive translation studies – and beyond* (Revised ed.). Amsterdam, Netherlands: John Benjamins.
- Valdeón, R. A. (2015). The (ab)use of taboo lexis in audiovisual translation: Raising awareness of pragmatic variation in English-Spanish. *Intercultural Pragmatics*, 12(3), 363-85.

فیلم نگاهت

- Tarantino, Q. (1994). *Pulp Fiction* [Motion picture]. United States: A Band Apart & Jersey Films.